

Вадим Вербовський

ЛЕМКИ НА ЛУГАНСЬКІЙ ЗЕМЛІ: ІСТОРИКО-ЕТНОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ

V. Verbovskiy. Lemky on Luhansk earth: a historical-ethnology analysis Migration of Ukrainians from Poland to Ukraine became one of many tragic pages of the Ukrainian national movement under power of bolshevists. In the article examined basic steps which were done the Ukrainian state, to revive memory about migrants.

Сьогодні в ономастиці існує щонайменше три основні гіпотези щодо етноніма «лемки»: ця назва є похідним утворенням від досить поширеного в лемків слова лем, що означає «тільки», «лише», а назва утворилася від антропоніма Лемко (прізвисько, особове ім'я). Крім іншого, на думку деяких дослідників, назва пов'язана зі сарматським племенем лімігати¹. Лемки (русини) — найбільш західна етнографічна гілка українського народу, що з давніх-давен жила по обидва схили Західних та Східних Карпат, між річками Сяном та Попрадом, на захід від ріки Уж. Тому не випадково протягом століть лемки знаходилися під владою сусідніх держав: Угорщини, Австрії, Польщі, Чехословаччини. Відчуваючи соціальний, економічний, релігійний гніт та вплив різних народів, вони, тим не менш, зберегли свою самоідентифікацію та самобутню культуру. Але справжня трагедія торкнулася лемків у середині минулого ХХ століття².

Минуло шістьдесят років з часів примусового переселення лемків на територію УРСР і сумнозвісної операції «Вісла». Втім, навіть тепер, коли минули десятиліття від тих трагічних подій, на дев'ятнадцятому році незалежності України, ми знаємо про ті роки неймовірно мало. Тим більше цікаво дізнатися, що значна частина лемків-переселенців знайшла свій притулок в Луганській області. В 2009 році в п'яте делегація етнічних українців, депортованих за радянських часів з Польщі, взяла участь у міжнародному святі лемківської культури «Лемківська ватра», що відбувся в с. Переможне Луганської області.

14 представників луганських лемків, активістів громадських організацій «Ватра» та «Лемківщина», перебували на історичній батьківщині — землі лемків — з 2 до 3 жовтня. Тому актуальність вищезазначеної теми дослідження не викликає сумнівів.

Адже відомо, що останнім часом проблеми, пов'язані з лемківською тематикою, набувають актуальності і в етнополітичній площині. У 2005 році Президент України підписав Указ «Про заходи у зв'язку з 60-ю річницею примусового виселення етнічних українців з території Польщі». Державним комітетом України у справах національностей та міграції підготовлений проект Закону України «Про визнання депортованими осіб, примусово переселених у 1944–1946 рр. з території Польщі в Україну». Зазначений законопроект пройшов кілька стадій узгоджень з відповідними міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади та був поданий в установленому порядку до Кабінету Міністрів України. Крім того, Держкомнацміграції було розроблено проект Декларації щодо ставлення держави до процесів примусового переселення осіб з місць постійного проживання на територію сучасної України у 1944–1946 та 1951 рр. Після відповідних узгоджень проект Декларації теж направлено до Кабінету Міністрів України. Прийняття Декларації могло б мати позитивні та правові наслідки для України, в тому числі істотно поліпшило б здійснення правозахисної функції держави щодо забезпечення прав громадян, прискорило б на рівні нормативно-правового регулювання вирішення проблем, пов'язаних із переселенням у 1944–1946 та 1951 рр.

Питання про проведення парламентських слухань щодо примусового переселення українців з території Польщі в Україну у 1944–1946, 1951 рр. неодноразово порушувалося на пленарних засіданнях Верховної Ради України, але, на жаль, народними депутатами підтримано не було. Втім, проблема переселення українців на територію Луганської області ще залишається малодослідженою. Тому метою нашої статті буде аналіз місцевих органів влади та громадськості щодо оприлюднення проблеми лемків-переселенців на Луганщині.

У своєму аналізі ми будемо спиратися на розвідки відомих істориків, етнологів, які займалися проблематикою переселення лемків з Польщі на Україну, серед яких помітну роль відіграють праці В.Сергійчука, К.Глуховцевої та С.Ясінчака. Вони аналізують проблему примусового переселення лемків з політичної, історичної та етнографічної точок зору³.

У Луганській області після виходу Указу Президента розпорядженням голови обласної держадміністрації був затверджений склад організаційного комітету та план заходів щодо відзначення 60-ї річни-

ці переселення лемків на територію Луганської області, а також додаткові заходи. 20 січня 2006 року відбулася зустріч голови облдержадміністрації з луганськими лемками, в якій взяли участь працівники Луганського обласного краєзнавчого музею, Державного архіву Луганської області, керівники Луганського обласного Товариства українців, депортованих з Польщі, «Ватра» та товариство «Лемківщина». Особлива увага в ході зустрічі приділялася сучасному стану вирішення проблеми усунення негативних наслідків примусового переселення та задоволення соціально-побутових потреб осіб цієї категорії.

У рамках зазначених заходів проводиться науково-пошукова робота з виявлення об'єктів поселень етнічної групи лемків на території області, збір історичних спогадів. Співробітниками музеїв ведеться робота з вивчення матеріалів в офіційних виданнях і Державному архіві Луганської області. На сьогодні знайдені статистичні звіти та інформація про господарське облаштування українського населення, яке було виселено з території Польщі у 1945–1946 рр. Також напрацьовані матеріали розповсюджені по школах та бібліотеках у районах компактного розселення громадян вищезазначеної категорії для ознайомлення з ними широкого кола громадськості. У травні поточного року працівниками Луганського обласного краєзнавчого музею була здійснена поїздка до Державного архіву Львівської області, де вони досліджували матеріали з Фонду переселенського управління при Раді Міністрів УРСР 1944–1951 рр. Управлінням з питань внутрішньої політики облдержадміністрації зібрана інформація про 722 особи з-поміж етнічних українців, переселених з території Польщі у 1944–1948 рр. та 1951 р. до Луганської області, та їх нащадків, які проживають на території регіону, створюється комп'ютерна база даних.

Таким чином, з метою відзначення історичних подій, пов'язаних з примусовим переселенням лемків, у програму навчального курсу «Історія України» Луганського національного університету імені Тараса Шевченка занесені теми, у яких розглядається означена проблема, внесені відповідні зміни до тематики курсових робіт з історії України. Члени студентського наукового товариства історичного факультету проводили дослідження в цьому напрямі, результати яких були відображені в публікаціях і доповідях на студентських днях науки протягом 2005–2009 рр. Викладачі факультету української філології університету підготували буклет «Нотатки до мовного портрета переселенців з Лемківщини». 23 вересня 2006 року у с. Переможному Лутугинського району Луганської області за підтримки облдержадміністрації ухвалено положення та прийнята стаття місцевого бюджету для фінансування щорічного фестивалю лемківської культури «Ватра».

Втім, у дослідженні лемків на території Луганської області ще не поставлена крапка. Питання соціального, економічного та етнологічного аспекту інтеграції цієї західноукраїнської гілки українства ще чекає ґрунтовного вивчення.

¹ Глуховцева К. Східнослобожанські говірки. — Луганськ: Альма-матер, 2006. — С. 6.

² Ясінчак С.В. Лемки — народ позбавлений Батьківщини. — Луганськ: Янтар, 2007. — С. 4.

³ Глуховцева К. Вказ. праця. Сергійчик В. Трагедія українців в Польщі. — Тернопіль: Тернопіль, 1997. — 439 с.; Сергійчик В. Український здвиг: Закарзоння. 1939–1947. — К.: Українська Видавнича Спілка, 2004. — 840 с.; Ясінчак С.В. Вказ. праця.